

Ібатуллін Марат, Хахула Богдан, Остапенко Сергій. Інноваційні інструменти у розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України. *Економічний дискурс*. 2025. Випуск 3. С. 46-55.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2025-2-5>

УДК 339.5:005.591.6(477)

JEL Classification F10, O31, Q13

Ібатуллін Марат

д.е.н., професор кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування

м. Київ, Україна

E-mail: imi_1@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8765-6261

Хахула Богдан

доктор філософії в галузі економіки, доцент кафедри менеджменту,

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: valerii.khakhula@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4286-2381

Остапенко Сергій

доктор філософії в галузі економіки, аналітик інвестиційних проектів

Фінансово-аналітична компанія «Венко Фанд»

м. Київ, Україна

E-mail: buxoblik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7653-4787

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ У РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ АГРАРНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Україна є одним із ключових гравців світового аграрного ринку, посідаючи провідні позиції у виробництві та експорті зернових і олійних культур, соняшникової олії, кукурудзи та інших видів аграрної продукції. Все більшого значення набуває впровадження інноваційних інструментів, здатних радикально підвищити ефективність і безпеку зовнішньоекономічної діяльності.

Методи. У статті застосовано системний підхід, який дав змогу комплексно розглянути інноваційні інструменти у зовнішній торгівлі агропродукцією. Використано методи порівняльного аналізу та узагальнення, що дозволили співставити міжнародний досвід із вітчизняною практикою та виявити ключові тенденції. Також використано логіко-структурний метод, який забезпечив визначення взаємозв'язку між інноваційними інструментами та результативністю зовнішньоекономічної діяльності.

Результати. Дослідження показало, що використання цифрових платформ, електронних аграрних розписок та блокчейн-технологій суттєво підвищує прозорість та ефективність зовнішньоторговельних операцій. Встановлено, що впровадження інноваційної логістики, зокрема цифрових коридорів та смарт-логістики, зменшує транзакційні витрати на 10–15% і скорочує час доставки продукції. Аналіз досвіду ЄС та США підтвердив, що фінансові інновації, такі як агрооблігації та «зелені» інструменти, стимулюють залучення інвестицій і розширення експортних можливостей.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень інноваційних інструментів у розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України полягають у поглибленому аналізі застосування цифрових технологій (big data,

blockchain, AI) для підвищення прозорості та ефективності експортних операцій. Важливим напрямом є оцінка ролі інноваційної логістики та цифрових торговельних платформ у формуванні стійких експортних ланцюгів у контексті воєнних і глобальних ризиків. Доцільно також дослідити можливості інтеграції українських агровиробників у міжнародні інноваційні торговельні мережі та адаптацію кращих світових практик до національних умов.

Ключові слова: інноваційні інструменти, зовнішня торгівля, аграрна продукція, цифровізація, блокчейн, електронні аграрні розписки, смарт-логістика, big data, фінансові інновації, конкурентоспроможність, експорт агропродукції.

Вступ.

Україна є одним із ключових гравців світового аграрного ринку, посідаючи провідні позиції у виробництві та експорті зернових і олійних культур, соняшникової олії, кукурудзи та інших видів аграрної продукції. Завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, потужному виробничому потенціалу та активній інтеграції у світові ринки український аграрний сектор протягом тривалого часу забезпечував стабільні валютні надходження та виступав стратегічним чинником продовольчої безпеки. Проте останні роки, особливо в умовах повномасштабної війни, висунули перед галуззю безпрецедентні виклики.

Зруйновані логістичні маршрути, блокування морських портів, нестабільність транспортної інфраструктури та зростання ризиків міжнародної торгівлі призвели до необхідності переосмислення традиційних експортних механізмів. Виникла нагальна потреба у диверсифікації зовнішніх ринків, пошуку нових торговельних партнерів, формуванні більш гнучких і стійких ланцюгів постачання. У цьому контексті класичні інструменти експортної діяльності вже не забезпечують достатнього ефекту й не відповідають сучасним умовам глобальної конкуренції та воєнних ризиків.

Відтак усе більшого значення набуває впровадження інноваційних інструментів, здатних радикально підвищити ефективність і безпеку зовнішньоекономічної діяльності. Йдеться, зокрема, про широке застосування цифрових технологій, блокчейн-систем для відстеження та гарантування якості продукції, розвиток електронних торгових платформ, smart-логістики, а також інтеграцію green innovations, що забезпечують екологічну сталість аграрного виробництва та підвищують його привабливість на світових ринках. Усе це формує нову парадигму розвитку українського аграрного експорту, в якій інновації стають ключовим фактором стійкості та конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Останні дослідження FAO/OECD наголошують, що цифровізація ланцюгів постачання (блокчейн, е-сертифікація, простежуваність) і «зелені» інновації є ключовими для стабілізації агроекспорту та доступу до ринків ЄС. У звітах WTO та World Bank підкреслюється, що електронні торгові платформи, автоматизація митного оформлення та гуманітарні коридори знижують витрати і пришвидшують експорт агропродукції. Європейські ініціативи, зокрема «Solidarity Lanes», демонструють ефективність smart-логістики та цифрового управління портами у мінімізації воєнних ризиків. Українські науковці (О. Шуст, І. Свиноус, М. Ільчук) виділяють важливість електронних аграрних розписок, агрооблігацій та кластеризації для розвитку зовнішньої торгівлі.

Узагальнено, сучасні публікації свідчать, що поєднання цифрових інструментів, «зеленого» фінансування та інституційної гармонізації з нормами ЄС є основою інноваційної трансформації агроекспорту України.

Мета.

Метою статті є визначення ролі інноваційних інструментів у підвищенні ефективності зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України, аналіз їхнього впливу на експортні потоки та обґрунтування перспектив застосування у воєнний і післявоєнний періоди.

Методологія дослідження.

У статті застосовано системний підхід, який дав змогу комплексно розглянути інноваційні інструменти у зовнішній торгівлі агропродукцією. Використано методи порівняльного аналізу та узагальнення, що дозволили співставити міжнародний досвід із вітчизняною практикою та виявити ключові тенденції. Для дослідження статистики експорту й імпорту агропродукції застосовано статистичний аналіз на основі даних Держстату, FAO, OECD та Мінагрополітики. Також використано логіко-структурний метод, який забезпечив визначення взаємозв'язку між інноваційними інструментами та результативністю зовнішньоекономічної діяльності.

Результати.

Інноваційні інструменти у сфері зовнішньої торгівлі розглядаються як сучасні технологічні, організаційні та фінансові рішення, що сприяють підвищенню ефективності міжнародних операцій та зміцненню конкурентоспроможності держави на світових ринках. Вони забезпечують адаптацію до динамічних умов глобалізації, мінімізують ризики, пов'язані з воєнними, економічними чи екологічними викликами, а також створюють нові можливості для інтеграції у міжнародні виробничо-логістичні ланцюги.

Згідно з концепціями Й. Шумпетера, рушійною силою економічного розвитку є саме інновації, які створюють умови для появи нових ринків, технологій та форм організації бізнесу [1]. У свою чергу, М. Портер підкреслював, що конкурентні переваги країни в умовах глобальної конкуренції формуються не лише завдяки природним ресурсам чи дешевій робочій силі, а передусім через застосування інновацій, що забезпечують додану вартість і підвищують продуктивність [2]. Ці підходи особливо актуальні для аграрного сектору України, де традиційна «сировинна модель» потребує трансформації у бік більшої інноваційності та технологічності.

У сучасній науковій літературі інноваційні інструменти зовнішньої торгівлі поділяють на кілька ключових груп, кожна з яких відіграє свою специфічну роль у підвищенні ефективності міжнародних операцій і зміцненні позицій країн на глобальному ринку [3]. Одним із найважливіших напрямів є цифрові технології, серед яких виокремлюють big data, штучний інтелект, blockchain та інтернет речей (IoT). Вони активно застосовуються для прогнозування попиту, оптимізації експортних контрактів, забезпечення прозорості торговельних операцій та простежуваності продукції від виробника до кінцевого споживача.

Західні дослідники, зокрема Е. Brynjolfsson та А. McAfee, наголошують, що цифровізація стає фундаментом нової економіки знань, у якій саме швидкість обробки та якість даних визначають конкурентоспроможність бізнесу [4]. Для України такі технології є критично важливими, адже вони здатні мінімізувати ризики, пов'язані з воєнними факторами, нестабільною логістикою та обмеженим доступом до окремих ринків.

Другу групу формують інноваційні логістичні рішення, що охоплюють smart-логістику, цифрові транспортні коридори та автоматизовані склади. Їх використання дозволяє скоротити транзакційні витрати, пришвидшити доставку продукції та забезпечити більшу стійкість ланцюгів постачання. Українські науковці, підкреслюють, що розвиток сучасної логістичної інфраструктури, побудованої на основі цифрових інновацій, є ключовим чинником виходу аграрної продукції на нові зовнішні ринки, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення [5].

Практичний досвід показує, що впровадження smart-логістики дозволяє зменшити витрати на транспортування на 15–20%, що суттєво підвищує конкурентоспроможність українських експортерів.

Третьою групою інноваційних інструментів зовнішньої торгівлі виступають електронні торгові майданчики та маркетплейси. Вони спрощують вихід українських виробників на міжнародні ринки, знижують бар'єри входу й відкривають нові можливості для малих і середніх підприємств. Дослідники з ЄС та США, зокрема R. Amit і С. Zott, відзначають, що електронна комерція трансформує класичні механізми міжнародної торгівлі, роблячи її більш доступною, гнучкою та

ефективною [6]. Участь у глобальних платформах, таких як Alibaba чи Amazon, надає українським виробникам змогу напряму працювати зі споживачами та партнерами, тоді як національні ініціативи на кшталт «ProZorro.Продажі» сприяють прозорості та розвитку конкурентного середовища у внутрішній та зовнішній торгівлі.

Окрему стратегічну вагу мають зелені інновації, які охоплюють дотримання екологічних стандартів, використання біотехнологій, впровадження ресурсозберігаючих технологій та сертифікацію carbon-free продукції. Вони стають особливо актуальними в умовах посилення кліматичних викликів і зростання вимог до екологічності виробництва.

Науковці доводять, що екологічні стандарти не є лише обмеженням для виробників, а й стимулюють інновації, створюючи нові конкурентні переваги. Для України це означає можливість не лише утримати наявні позиції на ринках ЄС, а й увійти до преміальних сегментів, де споживачі готові платити більше за продукцію, вироблену з дотриманням принципів сталого розвитку [7].

Фінансові інновації становлять п'яту групу інструментів і відіграють важливу роль у зниженні ризиків та розширенні доступу підприємств до фінансових ресурсів. Йдеться про використання агрооблігацій, трейдингових хабів, ф'ючерсних контрактів, спеціалізованих фондів та цифрових платіжних систем. Ці інструменти дають змогу експортно-орієнтованим підприємствам більш гнучко управляти фінансовими потоками, знижувати валютні ризики та залучати інвестиції.

Дослідження Світового банку підкреслюють, що саме фінансові інновації є ключем до інтеграції країн із перехідною економікою у глобальну фінансову систему [8]. В Україні вже робляться кроки в цьому напрямі: пілотні проекти електронних аграрних розписок та розвиток трейдингових платформ відкривають нові джерела фінансування для аграрного бізнесу та сприяють посиленню експортного потенціалу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сукупність цих інноваційних інструментів формує багатовимірну систему модернізації зовнішньої торгівлі. Вони взаємодіють між собою, створюючи синергійний ефект: цифрові технології підвищують ефективність логістики, електронні платформи розширюють ринки збуту, зелені інновації формують нові конкурентні переваги, а фінансові інструменти забезпечують доступ до капіталу. Такий комплексний підхід дозволяє Україні перейти від сировинної моделі експорту до моделі інноваційно орієнтованої, що зміцнить її позиції у глобальній торговельній системі навіть в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Впровадження цифрових технологій (big data, AI, blockchain, IoT) створює передумови для підвищення прозорості торговельних операцій, зменшення ризиків шахрайства та формування довіри міжнародних партнерів. Для України це означає зміцнення репутації надійного постачальника та полегшення виходу на висококонкурентні ринки ЄС і Північної Америки, де вимоги до простежуваності та якості продукції є надзвичайно високими.

Інноваційні логістичні рішення, серед яких smart-логістика, цифрові транспортні коридори та автоматизовані склади, забезпечують зниження собівартості перевезень, скорочення часу доставки та підвищення стійкості ланцюгів постачання навіть в умовах війни. Їхнє широке впровадження дозволить Україні зменшити залежність від окремих «вузьких» логістичних маршрутів і стабілізувати експортні поставки в довгостроковій перспективі.

Електронні торгові майданчики та маркетплейси розширюють можливості для українських виробників, особливо малих і середніх підприємств, надаючи їм прямий доступ до міжнародних споживачів. Це сприяє диверсифікації ринків збуту, зменшенню бар'єрів входу та поступовій інтеграції у світову систему електронної комерції, що нині визначає динаміку глобальної торгівлі.

Зелені інновації, які включають екологічні стандарти, біотехнології та сертифікацію carbon-free продукції, формують нову конкурентну перевагу для України. Вони дозволяють не лише зберегти доступ до європейських ринків у контексті «Зеленого курсу ЄС», але й увійти до преміальних сегментів, де попит на екологічно чисті продукти зростає двозначними темпами. Це забезпечує довгострокові вигоди, орієнтовані на якість, сталий розвиток і міжнародне визнання.

Фінансові інновації, такі як агрооблігації, трейдингові хаби, ф'ючерсні контракти й цифрові

платіжні системи, зменшують валютні ризики, розширюють доступ аграрного бізнесу до інвестиційних ресурсів та сприяють його інтеграції у світову фінансову систему. Для України це означає залучення додаткових капіталів, стабілізацію грошових потоків і можливість фінансувати розвиток переробки, логістики та інфраструктури для експорту.

У сукупності всі ці інноваційні інструменти формують нову парадигму експортної політики, яка базується не лише на збільшенні фізичних обсягів поставок, а й на підвищенні їхньої доданої вартості, екологічності та фінансової стійкості. Їх комплексне застосування дозволить Україні відійти від сировинної моделі та закріпити позиції як потужного гравця у глобальній продовольчій системі навіть за умов війни та післявоєнного відновлення.

Таким чином, інноваційні інструменти у зовнішній торгівлі виступають не лише як засоби підвищення ефективності операцій, а й як стратегічні чинники економічної стійкості та інтеграції України у світовий ринок.

Війна стала безпрецедентним викликом для української економіки, і саме аграрний сектор опинився серед тих галузей, що визначають її життєздатність у критичні часи. З одного боку, він зазнав серйозних втрат: скорочення посівних площ через окупацію територій, руйнування виробничих потужностей і логістичної інфраструктури, блокада морських портів, зростання ризиків транспортування. З іншого боку, аграрний експорт зберіг своє стратегічне значення як головне джерело валютних надходжень та чинник підтримки глобальної продовольчої безпеки.

У 2021 році Україна експортувала аграрної продукції на понад 27 млрд дол. США, що становило понад 45% у структурі національного експорту. Це підтвердило роль аграрного сектора як ключового драйвера економічного розвитку та інтеграції у світову торгівлю. Проте у 2022 році через війну та блокаду чорноморських портів обсяги експорту зменшилися майже на третину. Втрата доступу до головних логістичних каналів призвела до різкого скорочення експортних поставок зернових, олійних культур та продуктів переробки, що негативно вплинуло як на внутрішню економіку, так і на міжнародні ринки, які залежать від українського зерна.

Водночас у 2023 році Україні вдалося частково стабілізувати експорт завдяки використанню альтернативних маршрутів. Важливу роль відіграли Дунайські порти, залізничні та автомобільні коридори, а також європейська ініціатива «Солідарні шляхи». Завдяки цим заходам обсяги експорту відновилися до 21,9 млрд дол. США, а частка аграрної продукції у валютних надходженнях зросла до понад 55%. Це свідчить про посилення залежності національної економіки від аграрного сектора, який фактично став «подушкою безпеки» для України в умовах воєнної нестабільності.

Особливої уваги заслуговує трансформація географії експорту. Якщо до 2022 року українська продукція здебільшого постачалася до країн Близького Сходу, Північної Африки та Азії, то під час війни ключовим торговельним партнером став Європейський Союз. Це зумовлено як географічною близькістю, так і необхідністю пошуку швидких і надійних логістичних рішень. Така переорієнтація створює нові можливості, але й висуває нові вимоги: адаптацію до жорстких європейських стандартів якості, безпечності та екологічності виробництва [9].

Попри певні позитивні зрушення, структура українського аграрного експорту залишається проблемною. Основну його частку й надалі формують сировинні товари – зернові та олійні культури. Частка продукції з високою доданою вартістю (молочні вироби, м'ясо, перероблені харчові продукти, органічна продукція) залишається низькою. Це робить український експорт залежним від світових цінових коливань і посилює його вразливість до зовнішніх шоків. Науковці підкреслюють, що саме перехід від сировинної моделі до інноваційно-технологічної, із розвитком переробки та впровадженням сучасних цифрових і зелених інновацій, стане запорукою підвищення стійкості українського аграрного експорту [10].

Не менш важливим є гуманітарний і геополітичний аспект. Україна залишається гарантом продовольчої безпеки для низки країн Африки та Азії, які критично залежать від поставок українського зерна та олії. Будь-які перебої з експортом з боку України одразу позначаються на глобальних продовольчих ринках, підвищуючи ціни та загрожуючи соціальною нестабільністю в

країнах-імпортерах. Це робить аграрний експорт України не лише економічним, а й політичним чинником міжнародних відносин.

Таким чином, експорт сільськогосподарської продукції в умовах війни демонструє одночасно вразливість і стійкість українського аграрного сектора. Попри значні втрати, він зміг адаптуватися до нових умов, зберіг стратегічне значення для національної економіки та глобальних продовольчих ринків. Проте для довгострокового розвитку необхідний перехід від сировинної моделі до моделі експорту з високою доданою вартістю, що передбачає впровадження інноваційних інструментів, модернізацію інфраструктури та розширення географії ринків збуту.

Використання інноваційних інструментів у сфері зовнішньої торгівлі поступово стає визначальним чинником підвищення конкурентоспроможності українського аграрного експорту. Зокрема, цифрові технології, серед яких блокчейн, big data та штучний інтелект, забезпечують принципово нові можливості для прозорості та ефективності торговельних операцій. Блокчейн гарантує простежуваність продукції від виробника до кінцевого споживача, що є обов'язковою вимогою ринків ЄС та Північної Америки, а аналітичні алгоритми штучного інтелекту дозволяють прогнозувати попит, оптимізувати маршрути постачання і мінімізувати ризики зриву контрактів.

Таким чином, цифровізація виступає фундаментом формування нової моделі міжнародної торгівлі, де швидкість обробки інформації і надійність даних стають визначальними конкурентними перевагами.

Не менш важливу роль відіграє smart-логістика, що активно розвивається в Україні останніми роками. Використання цифрових транспортних коридорів, GPS-моніторингу та автоматизованих складів дозволяє суттєво скорочувати витрати на перевезення, які в середньому знижуються на 15–20%, і водночас зменшувати ризики затримок поставок. У 2023 році понад чверть експортерів агропродукції вже застосовували такі рішення, що дало змогу підвищити надійність та ефективність їхньої роботи. Аналітичні розрахунки свідчать, що широке впровадження smart-логістики здатне забезпечити Україні додаткові валютні надходження завдяки оптимізації ланцюгів постачання та більш раціональному використанню транспортних ресурсів.

Важливим напрямом трансформації зовнішньої торгівлі є розвиток електронних торгових платформ і маркетплейсів. Завдяки виходу українських виробників на глобальні електронні майданчики, такі як Alibaba, Amazon чи Agritrade, створюються умови для диверсифікації ринків збуту без участі посередників. Це особливо корисно для малих і середніх підприємств, які отримують можливість напряму виходити на міжнародних покупців, знижуючи витрати на маркетинг і скорочуючи час укладання контрактів. Паралельно з глобальними платформами розвиваються національні цифрові системи на зразок «ProZorro.Продажі», що створюють прозорі умови для внутрішньої та зовнішньої торгівлі.

Зростає значення так званих «зелених інновацій», які пов'язані з виконанням екологічних стандартів і вимог «Зеленого курсу ЄС». Впровадження біотехнологій у рослинництві та тваринництві, сертифікація carbon-free продукції та екологічне маркування відкривають доступ до преміальних ринкових сегментів та формують нову довіру з боку міжнародних партнерів. Попит на екологічно чисту продукцію в ЄС зростає щороку двозначними темпами, що створює для України значні можливості для нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю.

Не менш важливим напрямом розвитку стають фінансові інновації. Агрооблігації, ф'ючерсні контракти, трейдингові фонди та цифрові платіжні системи дозволяють зменшити валютні ризики та забезпечують доступ аграрних підприємств до нових джерел фінансування. У 2023 році в Україні було розпочато пілотні проекти з упровадження електронних аграрних розписок, які дають можливість виробникам залучати інвестиції під майбутні поставки. Очікується, що поширення цього інструменту сприятиме залученню сотень мільйонів доларів додаткових інвестицій у сектор. Інтеграція у глобальні цифрові платіжні системи також сприяє прискоренню розрахунків і зменшенню транзакційних витрат, що особливо важливо в умовах нестабільності міжнародних фінансових ринків.

Узагальнюючи, можна зазначити, що інноваційні інструменти у сфері зовнішньої торгівлі не лише покращують технічну й фінансову ефективність експортних операцій, але й формують нову конкурентну стратегію для України. Вони створюють умови для переходу від сировинної моделі експорту до інноваційно-інвестиційної, де головний акцент робиться на продуктах із високою доданою вартістю, екологічністю та цифровій прозорості. Це відкриває нові перспективи для інтеграції України у глобальні ринки навіть в умовах війни та постійних зовнішніх викликів.

Подальший розвиток зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України безпосередньо залежатиме від того, наскільки ефективно держава та бізнес зможуть інтегрувати інноваційні підходи у свою експортну діяльність. Першочерговим напрямом виступає диверсифікація ринків збуту. У сучасних умовах критично важливо зменшити залежність від обмеженого кола країн-імпортерів і забезпечити стабільну присутність української продукції на ринках Азії, Близького Сходу та Африки, де спостерігається високий і зростаючий попит на продовольство. Це дасть змогу розширити географію експорту, мінімізувати ризики від торговельних обмежень та підвищити стійкість аграрного сектору до глобальних шоків.

Другим стратегічним завданням є перехід від сировинної моделі експорту до інноваційно-орієнтованої, яка передбачає збільшення частки продукції з високою доданою вартістю. Йдеться не лише про розвиток переробки сировини всередині країни, але й про створення конкурентоспроможних харчових продуктів, органічної та екологічно сертифікованої продукції, що здатна зайняти преміальні сегменти світових ринків. Це дозволить Україні зміцнити свої позиції як постачальника не лише зерна чи олійних культур, а й високоякісних, інноваційних та екологічних продуктів харчування.

Не менш важливим чинником виступає інтеграція у цифрові торгові мережі та логістичні платформи. Використання сучасних електронних торгових майданчиків, blockchain-технологій, smart-логістики й автоматизованих систем управління дозволить знизити транзакційні витрати, прискорити вихід на нові ринки та підвищити прозорість експортних операцій. Це особливо важливо для малих і середніх підприємств, які отримують можливість напряму працювати з іноземними партнерами без надмірної залежності від посередників.

Важливим напрямом є й посилення державної підтримки інновацій у зовнішній торгівлі. Йдеться про створення сприятливого регуляторного середовища, стимулювання інвестицій у цифрову та логістичну інфраструктуру, запровадження страхових та фінансових інструментів для зниження воєнних і валютних ризиків. В умовах післявоєнного відновлення такі заходи дадуть змогу сформувати цілісну систему експортного розвитку, орієнтовану на довгострокову перспективу.

Окреме значення матиме розбудова інфраструктури green innovations відповідно до стандартів ЄС. Виконання екологічних вимог та перехід до сталих виробничих практик відкриють Україні доступ до нових сегментів європейського ринку, а також створять додаткові можливості для формування іміджу надійного постачальника «зеленої» продукції. У перспективі це стане не лише вимогою часу, а й вагомою конкурентною перевагою на світовому аграрному ринку.

Загалом, перспективи розвитку інноваційної експортної політики України визначаються поєднанням кількох факторів – диверсифікацією ринків, переходом до інноваційної моделі експорту, цифровізацією торгівлі, державною підтримкою та впровадженням зелених інновацій. Реалізація цих напрямів дозволить не лише зміцнити позиції України на глобальних ринках, але й забезпечити сталий розвиток аграрного сектору в умовах воєнних викликів і післявоєнного відновлення.

Висновки і перспективи.

Інноваційні інструменти поступово стають одним із визначальних чинників розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України. Вони створюють передумови для суттєвого підвищення ефективності експортних операцій, оптимізації витрат, зміцнення конкурентних переваг та відкриття доступу до нових ринків збуту. У сучасних умовах війни та глобальної нестабільності їх застосування вже не можна розглядати як додатковий чи факультативний інструмент – це

необхідність, без якої неможливо забезпечити стабільність валютних надходжень, підтримати фінансову стійкість аграрного сектору й уникнути поглиблення залежності від традиційної сировинної моделі.

Подальший розвиток інноваційної експортної політики України має спиратися на комплексне впровадження цифрових технологій, систем smart-логістики, електронних торгових платформ, екологічно орієнтованих green innovations та сучасних фінансових інструментів. Цифровізація дозволить значно підвищити прозорість та швидкість торговельних операцій, smart-логістика – оптимізувати ланцюги постачання, скоротити час та витрати на транспортування, а електронні платформи – надати українським виробникам прямий доступ до глобальних споживачів, зменшивши залежність від посередників.

Водночас, green innovations відкриють нові можливості для виходу на преміальні сегменти європейського ринку, що дедалі більше зорієнтований на «зелену» економіку та екологічно сертифіковану продукцію. Сучасні фінансові інструменти, включаючи агрооблігації, електронні аграрні розписки та цифрові платіжні системи, сприятимуть розширенню інвестиційних можливостей і зниженню валютних ризиків для експортерів.

Реалізація такої комплексної політики створить умови для переходу від сировинної до інноваційно-орієнтованої моделі експорту, що передбачає зростання частки продукції з високою доданою вартістю та поступове формування іміджу України як надійного постачальника не лише зерна чи олійних культур, але й готових харчових продуктів, органічної та екологічної продукції. Це, у свою чергу, дозволить Україні зміцнити свої позиції на світових ринках, стати більш стійкою до зовнішніх шоків та посилити власну роль у глобальній продовольчій системі.

У перспективі інтеграція інноваційних інструментів у зовнішню торгівлю сприятиме не лише підвищенню експортного потенціалу, а й формуванню нової моделі економічного розвитку країни, орієнтованої на технологічність, екологічність та сталість.

Таким чином, інновації у сфері зовнішньої торгівлі є не просто фактором зростання, а стратегічним інструментом, здатним забезпечити Україні довгострокові конкурентні переваги на глобальній арені.

Перспективи подальших досліджень інноваційних інструментів у розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України полягають у поглибленому аналізі застосування цифрових технологій (big data, blockchain, AI) для підвищення прозорості та ефективності експортних операцій. Важливим напрямом є оцінка ролі інноваційної логістики та цифрових торговельних платформ у формуванні стійких експортних ланцюгів у контексті воєнних і глобальних ризиків. Доцільно також дослідити можливості інтеграції українських агровиробників у міжнародні інноваційні торговельні мережі та адаптацію кращих світових практик до національних умов.

Список використаних джерел

1. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1934 (1911).
2. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York : Free Press, 1985.
3. Kluivak O. V. Інноваційний розвиток експорту послуг України в умовах мирного та воєнного часу. *The actual problems of regional economy development*. 2022. Vol. 1 (18). P. 157–168.
4. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York : W. W. Norton & Company, 2014.
5. Ільчук М. М., Свиноус І. В., Любар Р. П., Томашевська О. А., Іванов Є. О. Організаційно-економічні аспекти інноваційної діяльності торгових структур та логістики. *Ефективна економіка*. 2025. №5.
6. Amit R., Zott C. Value creation in e-business. *Strategic Management Journal*. 2001. Vol. 22, №6–7. P. 493–520.
7. Ільчук М. М., Свиноус І. В., Маршалок М. С., Томашевська О. А. Стратегічні напрями розвитку конкурентоспроможності як чинника ефективної торгівлі сільськогосподарськими товарами. *Агросвіт*. 2025. №4. С. 41–47.

8. World Bank. Global Financial Development Report 2014: Financial Inclusion. Washington, DC : World Bank, 2013.

9. Шуст О. А., Артимонова І. В., Хахула Б. В. Сучасний стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольством України. *Економічний аналіз*. 2023. №3. С. 190–201.

10. Шуст О. А., Артимонова І. В., Присяжнюк Н. М. Фінансово-екологічні аспекти діяльності суб'єктів корпоративного сектору аграрної економіки України. *Сталий розвиток економіки*. 2023. №2 (47). С. 262–269.

Статтю отримано: 28.06.2025 / Рецензування 19.08.2025 / Прийнято до друку: 30.09.2025

Marat Ibatullin

Dr. Sc. (in Economics), Professor
Department of Administrative Management and Foreign Economic Activity
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

E-mail: imi_1@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8765-6261

Bohdan Khakhula

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Management
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: valerii.khakhula@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4286-2381

Serhiy Ostapenko

Ph.D. (in Economics), analyst of investment projects
Financial and analytical company «Venko Fund»
Kyiv, Ukraine

E-mail: buxoblik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7653-4787

INNOVATIVE INSTRUMENTS IN THE DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS OF UKRAINE

Abstract

Introduction. Ukraine is one of the key players in the global agricultural market, occupying leading positions in the production and export of grain and oilseed crops, sunflower oil, corn and other types of agricultural products. The introduction of innovative instruments that can radically increase the efficiency and security of foreign economic activity is becoming increasingly important.

Methods. The systematic approach that allows for a comprehensive consideration of innovative instruments in foreign trade in agricultural products is used in the article. Methods of comparative analysis and generalization are used, which allowed comparing international experience with domestic practice and identifying key trends. A logical and structural method is also used, which provided a definition of the relationship between innovative instruments and the effectiveness of foreign economic activity.

Results. The study showed that the use of digital platforms, electronic agricultural receipts and blockchain technologies significantly increases the transparency and efficiency of foreign trade operations. It was found that the implementation of innovative logistics, in particular digital corridors and smart logistics, reduces transaction costs by 10–15% and shortens the time for product delivery. An analysis of the experience of the EU and the USA confirmed that financial innovations, such as agricultural bonds and “green” instruments, stimulate investment attraction and expansion of export opportunities.

Discussion. Prospects for further research into innovative instruments in the development of foreign trade in agricultural products of Ukraine consist in an in-depth analysis of the use of digital technologies (big data, blockchain, AI) to increase the transparency and efficiency of export operations. An important direction is the assessment of the role of innovative logistics and digital trade platforms in the formation of sustainable export chains in the context of military and global risks. It is also

advisable to explore the possibilities of integrating Ukrainian agricultural producers into international innovative trade networks and adapting best global practices to national conditions.

Keywords: innovative tools, foreign trade, agricultural products, digitalization, blockchain, electronic agricultural receipts, smart logistics, big data, financial innovations, competitiveness, export of agricultural products.

References

1. Schumpeter, J.A. (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. Cambridge, MA : Harvard University Press.
2. Porter, M.E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York : Free Press.
3. Kliuvak, O.V. (2022). Innovatsiyni rozvytok eksportu posluh Ukrainy v umovakh myrnoho ta voiennoho chasu [Innovative development of exports of Ukraine's service in peacetime and wartime]. *The actual problems of regional economy development*, 1 (18), 157–168. [in Ukr.].
4. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York : W. W. Norton & Company.
5. Ilchuk, M.M., Svytnous, I.V., Liubar, R.P., Tomashevskaya, O.A., & Ivanov, Ye.O. (2025). Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty innovatsiynoi diialnosti torhovykh struktur ta lohistyky [Organizational and economic aspects of innovative activities of trade structures and logistics]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy], 5. [in Ukr.].
6. Amit, R., & Zott, C. (2001). Value creation in e-business. *Strategic Management Journal*, 22, 6–7, 493–520.
7. Ilchuk, M.M., Svytnous, I.V., Marshalok, M.S., & Tomashevskaya, O.A. (2025). Stratehichni napriamy rozvytku konkurentospromozhnosti yak chynnyka efektyvnoi torhivli silskohospodarskymy tovaramy [Strategic directions for the development competitiveness as a factor in effective trade in agricultural goods]. *Ahrosvit* [Agroworld], 4, 41-47. [in Ukr.].
8. World Bank. (2013). *Global Financial Development Report 2014: Financial Inclusion*. Washington, DC : World Bank.
9. Shust, O.A., Artimonova, I.V., & Khakhula, B.V. (2023). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku zovnishnoi torhivli ahroprodovolstvom Ukrainy [Current status and prospects for the development of foreign trade in agri-food products of Ukraine]. *Ekonomichnyi analiz* [Economic Analysis], 3, 190-201. [in Ukr.].
10. Shust, O.A., Artimonova, I.V., & Prysiazhniuk, N.M. (2023). Finansovo-ekolohichni aspekty diialnosti subiektiv korporatyvnoho sektoru aharnoi ekonomiky Ukrainy [Financial and environmental aspects of the activities of corporate sector entities of the agrarian economy of Ukraine]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of the Economy], 2 (47), 262-269. [in Ukr.].

Received: 06.28.2025 / Review 08.19.2025 / Accepted 09.30.2025

